بررسی و مطالعه ریزساختار پوشش فولاد زنگنزن L ۳۱٦ ایجاد شده به روش پاشش شعلهای و تأثیر فاصله اسپری بر روی ریزساختار پوشش

مصطفی خدیوی کارشناس ارشد شناسایی و انتخاب مواد مهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجفآباد khadivi@iaun.ac.ir (تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۰۶/۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۰۸/۲۰)

چکیدہ

خواص ایجاد شده در پوشش بستگی شدیدی با ریز ساختار به وجود آمده در حین فر آیند اسپری حرارتی دارد. بنابراین مطالعه و شناخت ریز ساختار پوشش ایجاد شده بر روی زیرلایه، امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. در این پژوهش با استفاده از فر آیند پاشش شعلهای، پوشش فولاد زنگ نزن ۲۹۶L بر روی فولاد ST37 تحت پارامترهای مختلف فاصله اسپری و ضخامت ایجاد گردید. سپس فازهای تشکیل شده در فصل مشتر ک پوشش- زیرلایه و ساختار میکروسکوپی آنها توسط دستگاه پراش پر تو ایکس (XRD) و میکروسکوپ الکترونی روبشی (SEM) شناسایی گردید. سپس تأثیر فازهای موجود در پوشش بر خواص مکانیکی پوشش پاشش شعلهای، توسط آزمون ریز سختی مورد ارزیابی قرار گرفت. در نهایت روشهایی جهت کاهش فازهای مضر در فصل مشتر ک پوشش زیرلایه تعیین گردید. نتایج نشان می دهد که فازهای مختلفی از جمله فازهای اکسیدی، فازهای بین فلزی و ناخالصیها در فصل مشتر ک پوشش زیرلایه تعیین گردید. نتایج نشان مطابق نتایج به دست آمده با افزایش فازهای اکسیدی، ذرات ذوب جزئی شده و تخلخل و مقدار ریز سختی پوشش شعلهای باش شعلهای به شدت کاهش می یابد. لذا با افزایش فاصله اسپری در فواصل ۹ تا ۱۲ سانتی متر و کاهش در ضخامت پوشش می توان سبب کاهش میزان فازهای به شدت اکسیدی و کاهش می یوشش می توش گردید.

واژههای کلیدی:

پاشش شعلهای، فازهای اکسیدی، تخلخل و فاصله اسپری.

۱ – مقدمه

به طور کلی پوشش ایجاد شده بر روی زیرلایه بایستی از کیفیت بالایی برخودار باشد تا بتواند پاسخگوی شرایط کاری مورد نظر باشد. کیفیت پوشش به پارامترهای متعددی از جمله: فازهای تشکیل شده در پوشش، ضخامت پوشش، استحکام چسبندگی پوشش به زیرلایه، میزان تخلخل موجود در پوشش و ... بستگی دارد [1].

خواص تشکیل شده در پوشش بستگی شدیدی با ریزساختار به وجود آمده در حین فرآیند اسپری حرارتی دارد. ریزساختار شامل فازهای اکسیدی باعث کاهش خواص مکانیکی و ریزساختار شامل فازهای بین فلزی باعث افزایش خواص مکانیکی پوشش میشوند [۲]. ریزساختار ایجاد شده در حین فرآیند اسپری حرارتی در پوشش بستگی به روش پوشش دهی، شرایط پوشش دهی، جنس زیرلایه، جنس پوشش و ... دارد.

اهداف مهم در متالورژی پوشش دهی، کاهش و جلو گیری از تشکیل فازهای اکسیدی میباشد. بنابراین مطالعه و شناخت فازهای موجود در فصل مشترک پوشش-زیرلایه امری اجتنابناپذیر است.

در فرآیند پاشش شعلهای ابتدا ماده مصرفی پوشش به تفنگ پاشش تغذیه می شود، سپس با صرف انرژی به صورت ذرات مذاب یا نیمه مذاب درآمده و سپس با سرعت در محدوده بین مذاب یا نیمه مذاب درآمده و سپس با سرعت در محدوده بین مذاب در اثر برخورد پهن شده و با سرعتی در حد کسری از ثانیه منجمد می شوند. در نتیجه تماس نزدیکی بین ذرات و سطح ثانیه منجمد می شوند. در نتیجه تماس نزدیکی بین ذرات و رزیر لایه برقرار می شود [۳]. نوع پیوند ایجاد شده به عوامل متعددی نظیر دما، انرژی جنبشی ذرات، جنس پوشش، جنس زیر لایه، میزان زبری سطح و ... بستگی دارد [۳، ۴ و ۵]. پوشش ایجاد شده ویژگی های سطح را بهبود می بخشد ولی بر خواص و ساختار قطعه تأثیر چندانی نمی گذارد.

به طور کلی تحقیقات متعددی به مطالعه و شناخت ساختمان میکروسکوپی تشکیل شده در پوشش پاشش شعلهای پرداخته شده است. نتایج این تحقیقات نشان میدهد که ریزساختار پوشش پاشش شعلهای ترکیبی از فازهای اکسیدی، فازهای بین فلزی و تخلخل میباشد [۶]. همچنین در تحقیقات دیگری اثر ریزساختار تشکیل شده در پوشش بر روی خواص فیزیکی یا مکانیکی پوشش مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج این تحقیقات نشان میدهد تشکیل فازهای اکسیدی و ایجاد تخلخل در پوشش منجر به کاهش خواص فیزیکی و مکانیکی در پوشش پاشش شعلهای می گردد [۷].

در این پژوهش، ابتدا ریزساختار تشکیل شده در فصل مشترک پوشش – زیرلایه و فازهای موجود در پوشش شناسایی گردید. سپس تأثیر فازهای موجود در پوشش بر خواص متالورژیکی و مکانیکی پوشش پاشش شعلهای مورد ارزیابی قرار گرفت. نهایتاً، مکانیکی پوشش فارهای مصله اسپری و ضخامت پوشش در جهت کاهش فازهای اکسیدی و کاهش تخلخل در پوشش بررسی گردید.

۲- مواد و روش تحقيق

در این تحقیق به منظور اعمال پوشش پاشش شعلهای ابتدا زیرلایههایی از جنس فولاد ST37 تهیه شد. همچنین از پودر فولاد زنگنزن L ۳۱۶ جهت ماده یوششی استفاده گردید. در جدول (۱) ترکیب شیمیایی فولاد زنگنز ن ۳۱۶ L آورده شده است. قبل از اعمال پوشش، آمادهسازی سطح نمونهها انجام گرفت. به منظور از بین بردن مناطق نوک تیز مانند لبهها و گوشهها که در هنگام برش بر روی سطح نمونهها ایجاد شدهاند و همچنین به منظور کنترل دقیق ابعاد نمونهها، سطح نمونهها ماشین کاری شدند. از سنبادهزنی برای ایجاد سطحی یکنواخت، پاکسازی اکسید و سایر آلودگی های ممکن استفاده گردید. همچنین جهت ایجاد زبری مناسب، در سطح زیرلایه توسط ذرات آلومینا به ابعاد μm و ۲۵۰ و تحت فشار هوای bar و زاویه حدود ۹۰ درجه تحت ماسهزنی قرار گرفت و سپس سطح زیر لایه با استن شسته شد. در نهایت با استفاده از فر آیند یاشش شعلهای، پوشش هایی در فواصل اسپری ۵، ۹، ۱۲ و ۱۵ سانتی متر بر روی زیر لایه از جنس فولاد ST37 ایجاد گردید. یارامترهای پاششی استفاده شده در این پژوهش در جدول (۲) آورده شدهاست.

به منظور شناسایی و ارزیابی فازهای تشکیل شده در پوشش پاشش شعلهای از دستگاههای پراش پرتو ایکس (XRD) استفاده گردید. آزمون پراش پرتو ایکس با دستگاه پراش پرتو ایکس زیمنس مدل D500 تحت ولتاز KV ۴ و جریان ۲۰ mA صورت گرفت. بدین منظور از پرتو kα یا با طول موج ۱/۵۴۸ استفاده شد. اندازه گام ۰/۰۵ درجه و محدوده روبش ۱۰ تا ۹۰ درجه استفاده گردید. بررسی ساختار میکروسکوپی پوشش پاشش شعلهای، توسط دستگاه میکروسکوپ الکترونی روبشی (SEM) انجام شد.

همچنین جهت بررسی خواص مکانیکی پوششها از آزمون ریزسختی استفاده گردید. اندازه گیری ریزسختی بر روی پوششها با استفاده از یک دستگاه ریزسختی Leco مدل

اندازه دانه	Ν	Ni	Мо	Cr	Р	Mn	Si	С
۲۰-۴۵ µm	•/11	١٢	۲/۵	١٧	•/•۴۵	۲	١	•/•٣•

جدول (۱): ترکیب شیمیایی فولاد زنگنزن ۲۱۶L استفاده شده برای پوشش و اندازه دانه آن.

فولاد زنگنزن L ۳۱۶.	جهت اعمال پوشش	جدول (۲): پارامترهاي پاششي
---------------------	----------------	----------------------------

فاصله پاشش	فشار اکسیژن	فشار استيلن	اكسيژن / استيلن
۵–۱۵ cm	Y atm	۱ atm	١/٣

فازهای اکسیدی در پوشش، مناطقی هستند که خواص مکانیکی ضعیف تری با ذرات مجاور خود خواهند داشت. علاوه بر این فازهای اکسیدی طبیعت تردی دارند و در مقابل نیروهای کششی مقاومت ناچیزی از خود نشان میدهند. اکسیداسیون حین پاشش توسط محققین دیگر هم گزارش شدهاست [۸].

شکلهای (۳) و (۴) ساختمان میکروسکوپی پوشش پاشش شعلهای در فواصل اسپری ۵ و ۱۵ سانتیمتر را نشان میدهد. مشاهده ریزساختار پوشش توسط میکروسکوپ الکترونی روبشی (SEM) نشاندهنده تشکیل یک ساختار لایهای در پوشش برای هر دو فاصله پاشش است. همچنین با مشاهده ساختار نمونههای پوششی میتوان مشاهده نمود که فصل مشترک پوشش دارای عیوب و تخلخل میباشند. وجود تخلخل مشترک پوشش میتواند ناشی از ذوب نشدن کامل پودر پاششی در حین رسیدن به زیر لایه که باعث عدم اتصال کامل ذرات پوشش به یکدیگر شده در نتیجه ایجاد تخلخل در فصل مشترک و لایه پوشش میباشد. این مطلب در مورد طبیعت پوشش های اسپری حرارتی ایجاد شده با تحقیقات دیگران نیز مطابقت کامل دارد [4].

سختی یک خاصیت ذاتی ماده نیست و در مواد مهندسی این پارامتر تحت تأثیر عواملی نظیر مرزدانه ها، نقص های موجود در ساختار شبکه و ... تغییر می یابد. در نتیجه این عوامل سبب می گردد که مقدار اندازه گیری شده حول یک مقدار میانگین تغییر می کند. در مقایسه پوشش ها با یکدیگر سختی اغلب موارد M-400 تحت بار ۱۸۳ گرم انجام شد. ریزسختی سنجی بر روی ۱۰ نقطه اثر به صورت اتفاقی انجام شد. و میانگین این اعداد گزارش گردید. به منظور کاهش هر گونه تأثیر فصل مشتر ک پوشش و زیرلایه بر نتایج ریزسختی، دقت شد تا فرو رونده در میانه سطح مقطع پوشش قرار گیرد.

۳- نتایج و بحث

۳-۱- شناسایی فازها و ساختمان میکروسکوپی و تأثیر آن بر روی خواص مکانیکی پوشش

شکلهای (۱) و (۲) نتایج حاصل از آزمایش آنالیز پراش پرتو ایکس لایه پوششی را برای پوششهای پاشش شعلهای در فواصل اسپری ۵ و ۱۵ سانتیمتر را نشان میدهد. همانطور که مشخص است در الگوی پراش اشعه ایکس، پوشش پاشش مشعلهای برای هر دو فاصله پاشش، علاوه بر تشکیل فازهای بین فلری Fe₂O₃ و Fe-Ni-Cr و Fe-Ni-Cr و Fe₃O₄

علت تشکیل فازهای اکسیدی می تواند ناشی از گرمای حاصل از پاشش شعلهای که توسط سوختن اکسیژن و استیلن ایجاد می گردد، ناشی می شود. پودر به همراه اکسیژن و استلین به داخل شعله تغذیه می شود. از این رو شرایط مساعدی جهت اکسید شدن ذرات پودر در حین فرآیند پاشش شعلهای فراهم می گردد. در نتیجه امکان تشکیل ترکیب بین فلزی در پوشش کاهش می یابد. پدیده اکسیداسیون منجر به تشکیل فصل مشتر ک لایهای در پوشش می گردد. این پدیده گویای این مطلب است که

شکل (۲): الگوی پراش اشعه ایکس پوشش فولاد زنگنزن ۳۱۶ حاصل از پاشش شعلهای در فاصله اسپری ۱۵ سانتیمتر.

متفاوت فازهای مختلف موجود در پوشش مانند ایجاد فازهای اکسیدی Fe₂O₃ و Fe₃O₄ و Fe₃O₅ و تشکیل ترکیب بین فلری Fe-Ni-Cr و وجود تخلخلهای پراکنده در داخل پوشش میباشد. در نهایت این عوامل منجر به افت ریز سختی پوشش پاشش شعلهای گردیده است. پراکندگی در مقادیر ریز سختی در فرآیند پاشش شعلهای توسط محققین دیگر هم، گزارش شده است [۱۰].

۳-۲- بررسی روشهایی جهت کاهش فازهای اکسیدی و کاهش تخلخل در پوشش

تغییر فاصله اسپری باعث ایجاد تغییراتی در فازهای موجود، درصد تخلخل و مقدار ریزسختی پوششهای ایجاد شده، می گردد. لایهها موجود در پوششها که با فاصله اسپری کم به عنوان یک عامل برتری به کار می رود. نتایج آزمایش های ریزسختی ویکرز بر روی مقاطع پوشش های پاشش شعلهای تحت بار ۱۸۳ gr در شکل (۵) ارائه شده است. نتایج بیانگر آن است که میانگین سختی پوشش های پاشش شعلهای در فاصله پاشش ۵ سانتی متر برابر با ۵٪ ±۳۰۷ ویکرز و در فاصله پاشش ۱۵ سانتی متر برابر با ٪۵ ± ۳۳۹ ویکرز است.

از طرفی دیگر، همانطور که از شکل (۵) مشخص است، پراکندگی در مقادیر سختی اندازه گیری شده در پوشش پاشش شعلهای برای هر دو فاصله پاشش، مشاهده می شود. به طوری که مقادیر سختی اندازه گیری شده، از مقادیر سختی کم تا مقادیر سختی زیاد نوسان دارد. که علت این پراکندگی در مقادیر سختی در پوشش پاشش شعلهای، می تواند ناشی از سختی کاهش تخلخلها به صورت پراکنده شده است. همچنین در این فواصل (۹ تا ۱۲ سانتیمتر) بیشترین مقادیر ریزسختی در پوششها مشاهده گردید (شکل ۹). این مطلب نشان میدهد که فاصله اسپری در فواصل اسپری متوسط ۹ تا ۱۲ سانتیمتر بهینه میباشد. علت افزایش در خواص مکانیکی پوشش در این فواصل به علت آن است که ذرات به صورت نیمه مذاب و مذاب به سطح زیرلایه میرسند و به همین دلیل ناصافیهای سطحی را به خوبی پر مینمایند. در ضمن این ذرات پس از برخورد با سطح در سرعت و دمای متوسط، منجمد شده و امکان تبخیر و پاشش مجدد مواد از آنها کم است [۳].

در شکل (۷) نتایج حاصل از آزمایش آنالیز پراش پرتو ایکس لایه پوششی را برای پوششهای پاشش شعلهای در فواصل اسپری متوسط ۹ تا ۱۲ سانتیمتر را نشان میدهد. همانطور که

شکل (۴): تصویر میکروسکوپی SEM از فصل مشترک پوشش– زیر لایه در فاصله اسپری ۱۵ سانتیمتر.

(فاصله پاشش ۵ سانتی متر) ایجاد شده اند به صورت کاملاً پهن و ناز ک هستند که دارای تخلخل های بین لایه ای به شکل باریک و کشیده، همراه با تخلخل هایی گرد و حبابی شکل دیده می باشند. در فاصله اسپری زیاد (فاصله پاشش ۱۵ سانتی متر) لایه ها به صورت ضخیم هستند و تخلخل ها نیز به صورت حفره ای و کلوخه ای دیده می شوند (شکل های ۳ و ۴). این حلوم ای و کلوخه ای دیده می شوند (شکل های ۳ و ۴). این حالت لایه ای در ریز ساختار پوشش به علت انجماد ذرات و سرعت کم آنها در حین رسیدن به زیر لایه اتفاق می افتد. لذا اجتناب ناپذیر است.

در این تحقیق، مشاهده گردیـد کـه تـشکیل پوشـش در فواصـل اسپری ما بین ۹ تا ۱۲ سانتیمتر باعث کاهش فازهای اکـسیدی و

شکل (۷): الگوی پراش اشعه ایکس پوشش فولاد زنگنزن ۲۱۶L حاصل از پاشش شعلهای در فاصله اسپری ۹ تا ۱۲ سانتیمتر.

شکل (۸): تصویر میکروسکوپی SEM از فصل مشتر ک پوشش- زیر لایه در فاصله اسپری ۹ تا ۱۲ سانتیمتر.

مشخص است در الگوی پراش اشعه ایکس پوشش پاشش شعلهای برای این فاصله پاشش، علاوه بر تشکیل فازهای بین فلزی Fe-Ni-Cr و Fe-Cr، کاهش شدید در تشکیل فازهای اکسیدی را نشان می دهد.

علت کاهش فازهای اکسیدی ناشی از کاهش در فاصله اسپری از ۱۵ به ۱۲ سانتیمتر که منجر به کاهش ضخامت پوششها از حدود ۵۰۰ تا ۱۰۰ میکرون نیز شده است، می تواند ناشی از تغییر فاصله اسپری و ثابت بودن سرعت عبور تفنگ در حین پاشش میباشد. با پهن و سرد شدن شعله در فواصل اسپری طولانی و انجماد و کم شدن سرعت ذرات، مقدار جرمی که در فواصل دور بر روی زیرلایه قرار می گیرد، کمتر از فواصل نزدیک

میباشد. در نتیجه افزایش ضخامت پوشش موجب ایجاد تنش زیادی در پوشش شده و احتمال جدا شدن پوشش از زیرلایه و کاهش در خواص مکانیکی پوششها، وجود دارد. لذا کاهش ضخامت پوشش، سبب کاهش مقدار فازهای اکسیدی، کاهش تخلخل و افزایش استحکام و سختی در پوشش می گردد. شکل (۸) تصویر میکروسکوپی (SEM) از فصل مشترک پوشش-زیرلایه در فواصل اسپری متوسط ۹ تا ۱۲ سانتی متر که کاهش فازهای اکسیدی و کاهش تخلخل (کاهش مناطق تیره رنگ) در پوششها را نشان میدهد.

٤- نتیجه گیری
۱- آنالیز پراش پرتو ایکس برای پوشش پاشش شعلهای، تشکیل
۱- آنالیز پراش پرتو ایکس برای پوشش پاشش شعلهای، تشکیل فازهای فازهای بین فلزی Fe-Cr ، Fe-Ni-Cr و تشکیل فازهای
۱کسیدی Fe₂O₃ و Fe₃O₄ را نشان می دهد.
۲- مطالعه فصل مشترک پوشش پاشش شعلهای توسط میکروسکوپ الکترونی روبشی (SEM) در فواصل اسپری ۵ و
۱۵ سانتیمتر نشاندهنده تشکیل یک ساختار لایهای در پوشش است که ساختار پوشش حاوی تخلخل می باشد.
۲- لایههای ایجاد شده در پوشش با فاصله اسپری کم، به شکل کاملاً پهن و نازک و در فاصله اسپری زیاد، لایهها به صورت ضخیم هستند.

- [4] R. E. Krepski, "Thermal Spray Coating Application in Chemical Process Industries", MAT, St. Louis, USA, 1993.
- [5] R. W. Smith and R. Knight, "Thermal Spraying", JOM, Vol. 48, pp. 16-19, 1996.
- [6] L. Maggy and J. L. Enrique, "Microstructural Evolution and Oxidation Behavior of Nanocrystalline 316-Stainless Steel Coatings Produced Byhigh-Velocity Oxygen Fuel Spraying", Materials Science and Engineering A272, pp. 222-229, 1999.
- [7] S. Deshpande, S. Sampath and H. Zhang, "Mechanisms of Oxidation and its Role of in Microstructural Evolution of Metallic Thermal Spray Coatings", Surf. Coat. Technol., Vol. 200, pp. 5395-5406, 2006.
- [8] K. Dobler, H. Kreye and R. Schwetzke, "Oxidation of Stainless Steel in the High Velocity Oxy-Fuel Process", Journal of Thermal Spray Technology, pp. 407-413, September 2000.
- [9] M. F. J. Koolloos, "Behaviour of Low Porosity Microcracked Thermal Barrier Coatings under Thermal Loading", Technische Universiteit Eindhoven, 2001.
- [10] M. A. Bradai and N. Bounar, "Study of Microstructure, Phases and Micro Hardness of Metallic Coatings Deposited by Flame Thermal Spray", Journal of Materials Processing Technology, pp. 410-415, 2008.

۴- در پوشش هایی با فاصله اسپری کم تخلخل های بین لایه ای به شکل باریک و کشیده، در پوشش هایی با فاصله اسپری زیاد تخلخل ها به صورت حفره ای و کلوخه ای دیده می شوند.
۵- آزمون ریزسختی، پراکندگی در مقادیر ریزسختی اندازه گیری شده برای پوشش پاشش شعله ای را نشان می دهد.
۶- فاصله بهینه اسپری جهت کاهش فازهای اکسیدی و تخلخل مدر پوشش با فاصله مشاهده گردید و بیشترین مقدار سختی در پوشش با فاصله مشاهده گردید و بیشترین مقدار سختی در پوشش با فاصله مشاهده گردید و بیشترین مقدار سختی در پوشش با فاصله اسپری متوسط ۹ تا ۱۲ سانتی متر اسپری متوسط ۹ تا ۲۷ سانتی متر به دست آمد.
۷- افزایش در ضخامت پوشش، مقدار فازهای اکسیدی در پوشش با فاصله به می می دو می مقدار فازهای اکسیدی در پوشش با فاصله اسپری متوسط ۹ تا ۱۲ سانتی متر به دست آمد.

۵- تشکر و قدردانی در پایان از دانـشگاه آزاد اسـلامی واحـد نجـفآبـاد و باشگاه پژوهشگران جوان، بهخاطر فراهم کردن امکانات آزمایشگاهی و حمایتهای مالی در جهت انجام ایـن پـروژه، تـشکر و قـدردانی می گردد.

٦- مراجع

- J. H. Clare and D. E. Crawmer, "Thermal Spray Coatings", Metals Handbook, Vol. 15, 9th. ed., ASM, 1982.
- [2] K. Kishitake, H. Era and F. Otsubo, Sonoda T. Therm. Spraying Soc. 33, 1996.
- [3] L. Pawlowski, The Science and Engineering of Thermal Spray Coating, John Wiley & Sons, pp. 12-92, 1995.